

Používání kamer v domácím prostředí

Na následujících řádcích se budeme zabývat právní analýzou podmínek zachycení podoby sociálních pracovníků při poskytování služeb v domácnostech pacientů audiovizuálními prostředky, a to především optikou ustanovení o ochraně svobody a soukromí, tj. ustanovení §§ 81 až 90 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, v aktuálním znění (dále jen „občanský zákoník“) a nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 o ochraně osobních údajů (dále též „obecné nařízení o ochraně osobních údajů“ nebo „GDPR“).

■ **Text: JUDr. Libor Vašíček,
Mgr. Matuš Baliak,**
Legal Partners, advokátní kancelář

► Potenciálně aplikovatelná právní úprava

Pořízením audiovizuálního záznamu podoby osoby dochází nevyhnutelně ke kolizi práv. Na jedné straně přitom stojí práva snímané osoby na ochranu osobnosti ve smyslu podoby, soukromí a osobních údajů a na druhé straně právo provozovatele kamerového systému na ochranu majetku, života a zdraví. Vzhledem k různorodosti chráněných právních statků a práv k nim neexistuje jednotná právní úprava, která by se všeobecně uplatnila na veškeré pořízené audiovizuální záznamy, jakož i na veškeré kamerové systémy. Je proto třeba se zamyslet nad různými oblastmi práva, jež tuto specifickou situaci dílčím způsobem upravují.

V ústavněprávní rovině jsou práva na nedotknutelnost osob, jejich soukromí a na ochranu osobnosti systematicky zařazena mezi základní práva a svobody v ústavním zákoně č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., Listina základních práv a svobod. Tato práva náleží každé osobě, nikoli tedy jen občanům České republiky, a mohou být omezena pouze v případech stanovených právním předpisem s formální silou zákona.

V podústavní zákonné rovině pak přichází v úvahu dvě právní oblasti:

- právní úprava osobnostních práv člověka zařazená do občanského zákoníku;
- ochrana osobních údajů společně upravená jednak obecným nařízením o ochraně osobních údajů a zákonem č. 110/2019 Sb., o zpracování osobních

údajů, který nařízení provádí do českého právního řádu.

Zatímco první zmiňovaný systém občanského zákoníku chrání osobnostní práva člověka se uplatní automaticky s ohledem na absolutní povahu práv každého člověka, právo na ochranu osobních údajů má *přísnější podmínky aplikace*.

Uplatní se pouze na zcela nebo částečně automatizované zpracování osobních údajů. V případě kamerových systémů toto zjednodušené znamená, že se ochrana osobních údajů neuplatní na ty kamerové systémy, které nepořizují záznam a slouží tak výhradně k monitoringu. Právě automatické uložení kamerového záznamu na datový nosič je totiž považováno za zpracování zachycených osobních údajů fyzických osob.

Pro analyzovanou situaci je dále zásadní výjimka z uplatnění obecného nařízení o ochraně osobních údajů upravená čl. 2 odst. 2 písm. c) nařízení pro tzv. *domácí činnosti*. Z ustálené judikatury Soudního dvora Evropské unie pak vyplývá, že za domácí kamerový systém, na který se neuplatní ustanovení obecného nařízení o ochraně osobních údajů, se považuje takový systém, který zabírá výhradně soukromé prostředí, zahrnující i rodinu osoby, která osobní údaje zpracovává.¹ Jinými slovy, pokud systém zabírá kromě domácnosti i část společných prostor domu nebo veřejnou komunikaci z plotem, neuplatní se na něj výjimka z působnosti GDPR. V takovém případě by provozovatel systému a správce osobních údajů měl právem uloženou povinnost:

- prokázat právní důvod pro zpracování;
- informovat subjekty o podmínkách zpracování a

- plnit mnohé evidenční povinnosti upravené nařízením.

Stěžejní podmínkou pro uplatnění výjimky pro domácí činnost je, že osobní údaje zachycené takovým systémem mohou být užity výhradně pro osobní účely, kterými jsou typicky ochrana majetku nebo zdraví, a to včetně souvisejících soudních sporů. Výjimka ovšem neopravňuje provozovatele ke zveřejnění pořízeného záznamu na internetu, kterým by došlo k jeho zpřístupnění neurčitému počtu lidí.²

► Právo na ochranu podoby a soukromí člověka

Druhou analyzovanou právní oblastí je obecná úprava přirozených práv člověka v občanském zákoníku, konkrétněji pak v jeho pododdíle s označením „Podoba a soukromí“. Chráněným právním statkem, do kterého provozovatel kamerového systému nevyhnutelně zasahuje, je podoba a soukromí sociálního pracovníka. Odborná právní literatura definuje *podobu člověka* jako souhrn opticky vnímatelných charakteristik člověka, na jejichž základě je osoba identifikovatelná.³ Nejedná se přitom výhradně jen o podobu obličeje člověka, nýbrž o jakoukoli součást vzhledu jeho tělesné stránky.

K tomu, aby bylo možno podobu člověka legálně zachytit (audiovizuálně zaznamenat), je nezbytné jeho svolení, které je svých charakterem právní jednání ve smyslu ustanovení § 545 občanského zákoníku. Platná právní úprava však nepředepisuje pro souhlas se zachycením podoby člověka konkrétní formu.⁴ *Souhlas tedy může být subjektem udělen nejenom výslovně, ale i konkludentně (mlčky), tj. například jeho informovaným vstupem do kamerovým systémem snímaných prostor*. To znamená, že pokud provozovatel systému informuje pracovníka o umístění kamer či dokonce pokud si je pracovník vědom umístění systému například z předchozí návštěvy, *absence jeho nesouhlasu se zachycením podoby bude považována za konkludentní souhlas s opakem*.

Udělení souhlasu však není absolutní podmínkou legality pořízení záznamu

¹ Rozsudek soudního dvora ze dne 11. prosince 2014, František Ryneš proti Úřadu pro ochranu osobních údajů, C-212/13, bod 33.

² Pokyny č. 3/2019 Evropského sboru pro ochranu osobních údajů.

³ KNAP, K., ŠVESTKA, J., JEHLIČKA, O., PAVLÍK, P., PLECITÝ, V. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. vyd. Praha: Linde, 2004.

⁴ K tomuto blíže ustanovení §§ 545 až 547 a 559 Občanského zákoníku.

⁵ V dosavadní judikatuře Ústavního soudu byly oprávněné zásahy do osobnostních práv člověka odůvodněny ochranou slabší strany právního poměru, již hrozí závažná újma, nebo předcházením zločinnosti, viz. nálezy sp. zn. II. ÚS 1774/14, ze dne 9.12.2014., nebo I. ÚS 4201/16, ze dne 11. 4. 2017.

⁶ Nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3900/18, ze dne 8.1.2019, a sp. zn. II. ÚS 4201/16, ze dne 11.4.2017.

⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1774/14, ze dne 9.12.2014.

podoby člověka. V případě, kdy sociální pracovník nesouhlasí či odvolá souhlas se zachycením své podoby kamerovým systémem, je nutné uvažovat o uplatnění tzv. *zákonné licence zájmové* upravené v ustanovení § 88 odst. 1 občanského zákoníku. Podle tohoto ustanovení není třeba svolení člověka, pokud je záznam jeho podoby pořízen nebo použit k výkonu nebo ochraně jiných práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob. Korektivem, který má bránit zneužívání této možnosti, je pak ustanovení § 90 občanského zákoníku, podle kterého tento důvod nelze využít *nepřiměřeným způsobem* v rozporu s oprávněnými zájmy dotčeného člověka.

Při posuzování možnosti uplatnění zákonné licence tak bude záležet na konkrétní situaci, ve které bude nutné poměřovat, zda právo, v jehož prospěch má být prolomeno právo na ochranu osobnosti sociálního pracovníka, je právem vyšší mravní hodnoty. Jinak řečeno, jádro přiměřenosti uplatnění zákonné licence spočívá v posouzení toho, které z kolidujících práv má v konkrétní situaci přednost. *V tomto případě budeme poměřovat právo sociálního pracovníka na ochranu jeho podoby a soukromí na straně jedné a právo na ochranu majetku a zdraví na straně druhé.* Je přitom nutné poznamenat, že oprávněné zásahy do osobnostních práv člověka je nutné vykládat restriktivně.⁵

K ochraně zdraví a života pacienta: Prvním oprávněným zájmem provozovatele kamerového systému, který je třeba mít na zřeteli, je ochrana života a zdraví pacienta (typicky s ohledem na rodinný či obdobný vztah). *Takto odůvodněný zásah do osobnostních práv sociálních pracovníků v době jejich přítomnosti v monitorovaných prostorách však považujeme za nepřiměřený.* Hlavním důvodem pro tento závěr je odbornost pracovníků sociálních služeb, kteří domácí prostory klientů navštěvují, aby poskytli své odborné služby, tedy právě aby zajistili (v rozumně očekávané míře) ochranu zdraví pacientů. Jinými slovy, po dobu, po kterou vykonává sociální pracovník odbornou činnost v domácnosti provozovatele kamerového systému, dochází ke snížení nebezpečí zhoršení zdravotního stavu pacienta do míry, která činí zásah do osobnostních práv sociálního pracovníka nepřiměřeným.

K ochraně majetku a předcházení zločinnosti: Druhým uvažovaným právním zájmem na pořizování audiovizuálního záznamu činnosti pracovníka sociálních služeb v domácím prostředí je ochrana majetku provozovatele systému ve smyslu nejen materiálních předmětů, které se nacházejí v domácnosti, ale i ochrana finančních statků ve smyslu peněžní platby za služby, které pracovník poskytuje. Ústavní soud

Při posuzování možnosti uplatnění zákonné licence tak bude záležet na konkrétní situaci, ve které bude nutné poměřovat, zda právo, v jehož prospěch má být prolomeno právo na ochranu osobnosti sociálního pracovníka, je právem vyšší mravní hodnoty.

v posledních letech shledal legální například audiovizuální záznam zaměstnankyně během práce v supermarketu nebo soukromý záznam trestné činnosti, který byl pořízen majitelem nemovitosti zcela náhodou během monitorování vlastního pozemku.⁶ Tato soudní rozhodnutí o legalitě záznamů pořízených za účelem ochrany majetku a předcházení zločinnosti nás vedou, s ohledem na skutkovou a zájmovou podobnost obou situací, k závěru, že *audiovizuální záznam podoby pracovníka sociálních služeb, pořízený bez jeho souhlasu během poskytování služeb v domácnosti klienta, bude ve většině případů legální.*

Takový záznam však musí být proporcionální, tj. *musí být způsobitelný ochranit právo či zájem dotčeného* (záznamy ze sanitárních místností jsou zcela nemyslitelné); *musí být použit pouze k prokázání legitimního cíle* (zveřejnění záznamu na internetu by bylo porušením práv pracovníka); *a musí se jednat o nejméně invazivní možnost pro ochranu zájmu.* Neoznámení monitorování prostoru vstupujícímu pracovníkovi pak sice neznamená, že pořízený záznam je ilegální, nicméně má negativní vliv na jeho přiměřenost.⁷

Na závěr je nutné upozornit, že v souladu s platnou judikaturou i nezákonně pořízený audiovizuální záznam lze použít jako důkaz v občanském soudním řízení tam, kde má vést k prokázání skutečnosti, kterou není možné prokázat jinak (pomocí důkazů, které nezasahují do absolutních osobnostních práv dotčené osoby), a kde nelze upřednostnit právo na ochranu osobnosti dotčené osoby před právem na spravedlivý proces toho, komu je použitím důkazu obrazovým záznamem týkajícím se této osoby nebo jejích projevů osobní povahy na prospěch.

» Otázky a odpovědi spojené s užíváním kamerových systémů

Musí provozovatel kamery poskytovateli sociální služby monitorování prostoru oznámit?

K tomuto podrobně na začátku kapitoly Právo na ochranu podoby a soukromí člověka.

Musí mít provozovatel souhlas od všech pracovníků, nebo stačí souhlas poskytovatele, který si souhlasy jednotlivých pracovníků zajistí sám?

Tam, kde v souladu se závěry uvedenými výše je třeba souhlasu subjektu osobních údajů, je nezbytné, aby souhlas udělil skutečně subjekt osobních údajů, tj. fyzická osoba, tedy konkrétní pracovník. Jak již bylo uvedeno výše, platná právní úprava nepředepisuje pro souhlas se zachycením podoby člověka konkrétní formu. Svolení tak může být člověkem udělováno jednorázově, pro konkrétní jedinečný případ, nebo případně i pro jejich množinu, resp. na dobu neurčitou, či určitou. *To znamená, že sociální pracovník může udělit paušální souhlas s tím, že bude jeho podoba zachycována během práce.* Je však nutné mít na paměti, že souhlas se zachycením podoby je jednostranným právním jednáním sociálního pracovníka, který jej může kdykoliv odvolat. Zároveň nelze vyloučit, že provozovatel se dohodne s poskytovatelem, že ten pro něj potřebný souhlas zajistí, nicméně případná absence souhlasu a s tím spojené případné negativní konsekvence, tedy možná sankce od Úřadu na ochranu osobních údajů, jde za provozovatelem.

Musí provozovatel kamerového systému zpracovat pravidla pro užívání tohoto systému?

Provozovatel kamerového systému nemusí zpracovat pravidla pro jeho užívání, pokud bude operovat v mezích výjimek z ochrany osobních údajů pro domácí činnosti. Povinnost dodržovat základní zásady zpracování osobních údajů, mezi které patří i transparentnost zpracování a s ní spojená povinnost správce zpracovat pravidla pro užívání kamerového systému či ostatní veřejností diskutovaná práva subjektů osobních údajů na výmaz osobních údajů, odvolání souhlasu se zpracováním nebo omezení zpracování jsou totiž upravena obecným nařízením o ochraně osobních údajů.

Jakými způsoby je možné vymáhat porušení osobnostních práv člověka (např. zveřejněním pořízeného záznamu)?

Neoprávněným zásahem do osobnostního práva člověka vzniká dotčené osobě zvláštní nárok soudně se domáhat toho, aby bylo od neoprávněného zásahu upuštěno nebo aby byl odstraněn jeho následek (§ 82 občanského zákoníku), případně domáhat se náhrady za újmu na osobnostních právech (§ 2956 občanského zákoníku). >>>> 64

««« 63

Zápůrčí nárok: Účelem tohoto nároku je domoci se, aby bylo od neoprávněného zásahu upuštěno, tj. docílit nečinnosti rušitele či ohrožitele osobnostních práv. Zápůrčí nárok však nelze uplatnit za situace, kdy již škodlivý stav netrvá (kupříkladu byl odstraněn) a nedochází už k zásahu do absolutního práva a ani nehrozí reálné nebezpečí takového zásahu.

Odstraňovací nárok: Účelem restitučního nároku je odstranit následky, které neoprávněný zásah do absolutního osobnostního práva přivodil, a tím obnovit právní stav, který existoval před tímto neoprávněným zásahem. Příkladem takové situace je dnes typicky sdílení porušujícího obsahu na internetu. Podmínkou uplatnění tohoto nároku je tedy existence protiprávního stavu, byť samotné závadné jednání již pomínulo, a možnost jej přiměřeným způsobem odstranit.

Satisfakční nárok: Satisfakcí je zpravidla míněna omluva či jiná morální nemajetková satisfakce. V určitých případech však přichází v úvahu i materiální (peněžní) satisfakce. Pokud jde o samotný způsob a výši odškodnění nemajetkové újmy v důsledku porušení absolutního osobnostního práva, neobsahují ustanovení občanského zákoníku na ochranu osobnosti žádnou zvláštní úpravu. Způsob a výši přiměřeného zadostiučinění tedy určí soud podle obecných pravidel pro narovnání nemajetkové škody.

Promlčení: Právo na odčinění majetkové, ale také nemajetkové újmy způsobené na osobnostních právech se promlčuje. Promlčecí lhůta sestává ze dvou složek, a to lhůty subjektivní a lhůty objektivní. Subjektivní promlčecí lhůta začíná běžet ode dne, kdy se dotčená osoba dozví o způsobené škodě a osobě povinné k její náhradě, a trvá tři roky (§ 620 odst. 1 občanského zákoníku). Objektivní promlčecí lhůta je desetiletá a počíná běžet ode dne, kdy škoda nebo újma objektivně vznikla (§ 636 odst. 1 občanského zákoníku). Počátek běhu obou lhůt tedy může být totožný, ale může se také lišit, a to i v řádu let. *Účinky promlčení pak nastávají v okamžiku uplynutí jedné z výše uvedených lhůt, podle toho, která uplynula dříve.*

Oprávněná osoba: Práva na odčinění majetkové, ale také nemajetkové újmy způsobené na osobnostních právech je oprávněn se domáhat v první řadě ten, jehož osobnost byla neoprávněným zásahem dotčena. Se souhlasem dotčeného se však může jeho jménem soudní cestou domáhat ochrany i jeho zaměstnavatel či případně jiná právnická osoba, pokud neoprávněný zásah souvisí s činností dotčeného v této právnické osobě.